

**YKSIN
TEHTY
LAPSI**

EMMIA

TAULO

Emma Taulo
YKSIN
TEHTY LAPSI

*KOSMOS

Tämän teoksen kirjoittamista ovat tukeneet
Koulutusrahasto Koura ja
Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö JOKES.

Kirja perustuu Yleisradio Oy:n
Yksin tehty lapsi -podcastiin (2021–2023).

© Emma Taulo ja Kosmos 2023

ISBN 978-952-352-192-6

***KOSMOS**

Painettu EU:ssa

Ihmelapselle

SISÄLLYS

Aluksi.....	10
-------------	----

OSA 1: ESITUOTANTO

Itsellisten äitien esiinmarssi.....	17
Lapsettomuushoitojen historiaa: Keinohedelmöitetystä koirista koeputkilapsiin.....	27
Hedelmällisyystietoisuus: Munasolujen loppu	36
Ite tein ja säästin? Taloudesta ja tasa-arvosta.....	50
Kadonneiden siittiöiden metsästys.....	63
”Ainahan sä voit adoptoida”	73
Lapsettoman identiteetti: Infertility Warriors.....	84
Kumppanuusvanhemmuus: Vauva sopimuspohjalta	92
Itsellinen äiti deittailee, osa 1: Paha seksuaalisuus.....	99
Geenit ja perhe: Viimeinen maatuska.....	109
Sijaissyntyys: Entäs miehet?.....	122
Nationalismi ja syntyvyys: Määrää vai laatua?	130

OSA 2: TUOTANTO

Älä stressaa! Psykososiaalisen tuen tarve	143
Itsellinen äiti deittailee, osa 2: Nykypäivän ihmissuhteet.....	154

Lapsen näkökulma: Oikeus tietää kuka on.....	164
Vauvasi on kirsikan kokoinen: Sovellukset ja data	174
Kuka kelpaa sukusolujen lahjoittajaksi?.....	183
Liian vanha vanhemmaksi?	190
Synnytys ja synnytysvalmennus yksin ja doulan kanssa ..	197
Häpeä: Anteeksi että olen raskaana.....	204
Kirkon kanta: Saako tämä edes syntyä?.....	210
Sairaaloiden resurssit: Synnytysairaalan isohupiranneke.....	219

OSA 3: JÄLKITUOTANTO

Synnyttäjän oikeudet: ”Koska te olisittekaan lähdössä kotiin?”	229
Imetyspettymys: Keho pettää aina.....	240
”Onhan sulla vakuutus?”	248
Vanhemmuus ja evoluutio: Missä mun kylä on?.....	257
Kiintymyssuhde: Heti se meni pilalle?	267
Nyt vittu nuku	277
Representaatiot ja esikuvat: Kirjastonhoitaja raiskataan ja muita tarinoita.....	284
Daddy issues eli ”onkos se isä vielä kuvioissa?”.....	297
Itsellinen äiti deittailee, osa 3: Yh-äiti Tinderissä.....	309
Uudenlaiset perheet: Sekundaarinen lapsettomuus ja geneettiset puolisisarukset.....	315
Lopuksi	325
Kiitos.....	329
Sanastoa.....	331
Miten lapselle kerrotaan lahjasolutaustasta.....	337
Lukemisto	339

Muistiinpano, ensimmäinen kevät

Päivää ennen kuin täytin kolmekymmentäviisi vuotta istuin lapsettomuusklinikan odotushuoneessa ja tajusin, että minulla oli ongelma.

Halusin lapsen, olin aina halunnut. Siitä olin täysin varma, olin ollut jo parikymmentä vuotta. Olin valmistautunut vanhemmuuteen koko ikäni. Olin valmistautunut tähän tapaamiseen kaikin mahdollisin tavoin. Tiesin, mitä oli tulossa.

Tasan vuosi sitten puolisoni oli muuttanut mieltään lasten hankkimisesta ja lähtenyt. Jotta minulla olisi vielä aikaa yrittää, kuten hän oli sanonut. Siitä saakka olin tiennyt, etten tulisi tekemään lasta kenenkään toisen kanssa – että yritäisin yksin.

Siksi pian tapaisin lapsettomuushoitajan, jonka kanssa ottaisın ensimmäisen askeleen itselliseksi äidiksi. Se on vi-rallinen nimitys naiselle, joka saa lapsen ilman puolisoa ja ilman seksiä. Lahjasukusolujen avulla.

Olin ajatellut kaikkea etukäteen: Olin säästänyt rahaa ja hankkinut vakityön. Olin puhunut perheelleni ja ystävilleni, entisille puolisoilleni ja terapeutille. Olin rakentanut ja vah-vistanut tukiverkkoani ja tehnyt toimintasuunnitelmia kaik-kien niiden mahdollisten yllättävien tilanteiden varalle, joita yksinraskaus ihmiselle voisi tuottaa.

Minua oli sanottu rohkeaksi, jopa sankariksi. Minua oli ihailtu ja ehkä kunnioitettukin.

Mutta kun istuin vihreällä samettipäällysteisellä sohvalla kengät sohjoisina ja silmät väsyneinä keskellä virastomai-

sen klinikan odotushuonetta kymmentä vaille kahdeksan ihan tavallisena arki-aamuna, en tuntenut itseäni yhtään rohkeaksi.

Tajusin, että jos minulta kohta kysyttäisiin, miksi halusin äidiksi, en osaisi vastata. Olin ajatellut kaikkea paitsi itse äitiyttä. Äitinä olemista.

Minua alkoi pelottaa. Entä jos tämä olikin joku testi?

Ja aina kun minua pelottaa, minua itkettää. Pelkäsin, että alkaisin itkeä hoitajan nähden. Että valuttaisin kyöneleitäni pitkin vastaanottoa ja paljastuisin sekä hysteeriseksi että vialliseksi.

Että en kelpaisi. Että minusta ei tulisikaan koskaan äitiä.

ALUKSI

Minusta tuli tuottaja sattumalta. En koskaan varsinaisesti halunnut olla ammatiltani tuottaja. Halusin mieluummin käsikirjoittaa kuin toteuttaa käsikirjoituksia. Sitten tarjoutui mahdollisuus vakituisen työpaikkaan ja kiinnostaviin haasteisiin, ja tartuin tilaisuuteen. (Olinhan sitä paitsi pätkätyöläinen parhaassa lastentekoiässä, tai niin luulin.)

Tuottaminen on suunnittelemista, organisoimista ja ongelmien ratkaisua. Tuottajan on oltava kärsivällinen, osattava ennakoita, suunnitella ja improvisoida. Tuottajamentorini sanoin: tuottajan tärkein tehtävä on varmistaa ja mahdollistaa, että muut saavat tehdä työnsä rauhassa ja voida hyvin.

Ja kun asiat menevät hyvin, kiitos ja kunnia ei ole koskaan tuottajan – mutta kun asiat menevät huonosti, vika on aina tuottajassa.

Tuottajan tilalle voi helposti vaihtaa sanan äiti. Äitiä minusta tosin ei tullut sattumalta. Olin käsikirjoittanut omaan elämäni jo hyvin aikaisessa vaiheessa lapsen ja perheen. Kävi ilmi, että tämän käsikirjoituksen tuottaminen olikin elämäni vaikein ja erikoisin tuotanto.

Ja tämä kirja kertoo kaikesta siitä.

Ajatukseni lapsen yksin tekemisestä kypsyi pikkuhiljaa. Kun aloin selvittää asiaa tarkemmin, elettiin vuotta 2018. Tuol-

loin itsellisiä äitejä esiintyi mediassa hyvin vähän, heitä ei juuri näkynyt tv-ohjelmissa tai vaikkapa podcasteissa. Tarvitsin tietoa, ja kaipasin vertaistukea.

Keskustelupalstoilla aihetta kuitenkin käsiteltiin. Törnäsin ennakkoluuloihin ja stereotypioihin, joita itselliseen äitiyteen liitetään. Seuraavat kommentit kiteyttävät ne hyvin:

”Ottaisivat mieluummin kissan ja/tai koiria.”

”Sääliksi käy lapsia.”

”Mun mielestä aika itsekästä.”

”No nyt on taas nuo suvakki hörhö akat keksineet uuden hullutuksen. Hankkivat lapsen keinohedelmöityksellä itselleen... Jo pitää olla hulluja akkoja Suomessa, ei mitään tolkkua vaan omaa mielihalua toteutetaan täysin normaalin perhe elämän vastaisella teollaan.”

Itsekkyys, harkitseamattomuus, trendikkyys ja lapsen näkökulman unohtaminen. Nämä teemat eivät valitettavasti ole vielä tämän kirjan kirjoitushetkelläkään poistuneet itsellisyyteen liittyvästä keskustelusta. Lisäksi edelleen lapsitoiveiselle saatetaan ehdottaa lemmikin hankintaa – ihan kuin lapsen voisi rinnastaa vaikkapa koiraan.

Kun vuonna 2023 kirjoittaa Googlen hakukenttään ”itsellinen äitiys”, saa tulokseksi lukuisia itsellisten äitien haastatteluita, sometilejä, blogeja ja uutisia itsellisyydestä, lahjasoluista ja lapsettomuushoidoista. Lahjasoluvanhemmueudesta ja hedelmöityshoidoista löytyy enemmän suomenkielistä tutkimusta, ja itsellisyyttä on käsitelty myös podcasteissa, kuten olen itsekin tehnyt. Aihetta käsitteleviä kirjoja ei kuitenkaan vielä ole tarpeeksi.

Viisi vuotta sitten olisin tosin vihannut tätä kirjaa. Se nimittäin monelta osin noudattaa niin kutsuttua sankarin matkan kaavaa.

Sankarin matka on antropologi Joseph Campbellin löytämä ja käsikirjoittaja Christopher Voglerin tunnetuksi tekemä universaali tarinan rakenne eli monomyytti, joka löytyy useiden länsimaisten menestyselokuvien pohjalta. Se on tarinan kaava, jonka me kaikki tunnistamme ja joka tuntuu meistä tyydyttävältä tavalta kertoa tapahtumista.

Tiivistettynä sankarin matkan kaava menee näin: (miespuolinen) sankari kutsutaan matkalle, jolle hän vastentahtoisesti lähtee ja jonka aikana hän kohtaa esteitä, ystäviä ja vihollisia. Lopulta sankari voittaa vastustajansa (joka voi olla ulkoinen tai sisäinen uhka) ja pelastaa perheensä/kylänsä/planeettansa palaten takaisin alkua viisaampana ja jotain merkittävää itsestään oivaltaneena. Sankari siis kasvaa ja kulkee vaikeuksien kautta voittoon.

Kirjailija ja koomikko Jessi Klein kirjoittaa teoksessaan *I'll Show Myself Out – Essays on Midlife and Motherhood* (2022) oivaltaneensa, että äitiys on sankarin matka.

Myös tässä kirjassa on yksilötarina, jossa jätetty ja petetty, kaiken kärsinyt nainen saa vihdoin valtaviin vaikeuksien jälkeen sen, mitä on kipeimmin kaivannut: lapsen. Se on juuri sellainen kertomus, jota lapsettomuudesta kärsineistä aina kerrotaan. Sitten kun kaikki on onnellisesti ohi ja asiasta uskaltaa vihdoin puhua.

Todellisuudessa kaikki tarinat eivät pääty hyvin, eikä onnellinen loppu ole yksilön omista valinnoista useinkaan kiinni. Silti, ja juuri siksi, halusin kertoa tämän tarinan. Itsellisiä äitejä tai sellaiseksi tahtovia kutsutaan helposti rohkeiksi, vaikka monelle kyseessä ei ole seikkailuun lähteminen vaan ainoa vaihtoehto. Itsellinen äiti ei ole supersankari eikä yksinhuoltajuus supervoima.

Perheellistymiseen ja lisääntymiseen liittyvät kysymykset ovat samaan aikaan hyvin henkilökohtaisia ja hyvin yleisiä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Niiden leikkauspiste on kiinnostava ja tärkeä. Tai kuten Anu Silfverberg kirjoittaa

teoksessaan *Äitikortti – kirjoituksia lisääntymisestä* (2013): vanhemmuuden toivominen, tai hylkääminen, lapsen odottaminen ja lapsen kanssa eläminen ovat kokemuksia, jotka tuovat yhteiskunnan iholle.

Yhteiskunta tulee iholle etenkin silloin, kun lasta yrittää tai sellaisen kanssa elää heteroparisuhteen ulkopuolella, yksin. Tässä kirjassa omaa subjektiivista kokemustani kuvaavien muistiinpanojen rinnalla kulkevat kaikki ne rakenteelliset ja kulttuuriset kysymykset ja havainnot, joita jatkuvasti huomasin – ja huomaan – pohtivani.

Toivon, että kirja tarjoaa vertaistukea, tietoa ja näkökulmia kaikille itsellistä vanhemmuutta harkitseville, sitä läpikäyville ja siitä selvinneille.

Ja lupaan: lopulta tässäkin tarinassa päähenkilö ei saa kaikkea haluamaansa, vaikka vanhemmaksi tuleekin. Kuten oikeassa elämässä kuuluukin olla.

OSA 1:

Esituotanto

”Tahattomasti lapsettomasta naisesta saa draamaa, kun hän päätyy vaikeuksien kautta voittoon. Ruuhkavuosia viettävä perheenäiti naurattaa komediassa ja tragediassa kuvataan ”paskaa äitiä”. Epämääräisessä tilassa olevasta naisesta ei saa selkeää kertomusta.

- Nainen, joka ei ole vielä hankkinut lapsia, eikä tiedä haluaako lapsia, ei taivu aristoteliseen koneistoon.”

- TUTKIJA TYTTI RANTANEN

ITSELLISTEN ÄITIEN ESIINMARSSI

Muistiinpano, ensimmäinen kevät

Olin surrut eroa kokonaisen vuoden.

Kaikilla tuntui olevan julkisuudessa mielipide siitä, miksi Suomeen syntyi ennätysvähän lapsia. Otsikot huusivat kuukaudesta toiseen kansallista hätätilaa ja suomalaisten sukupuuttoa.

Jotkut olivat sitä mieltä, että miehet eivät sitoutuneet synnytysikäisiin naisiin eivätkä parisuhteisiin. Toiset taas ajattelivat, että naiset olivat nirsoja eikä heille kelvannut ihan tavallinen suomalainen mies.

Kukaan ei kysynyt minulta, mutta jos olisi kysynyt, olisin kertonut, miltä tuntui, kun puoliso vihdoinkin sai sanottua ääneen, ettei voinut olla kenenkään isä. Olisin kertonut, että se oli lause, joka muutti elämän ja pysäytti sydämen.

Jos joku olisi kysynyt minulta, olisin kertonut, miltä tuntui yhtäkkiä olla vuorevarma siitä, mitä seuraavaksi tapahtuisi. Kun vaihtoehtoja oli oikeastaan enää yksi.

Onneksi minun oli mahdollista valita. Minä voin valita, että välttyisin Tinder-tappioilta, baarikourinnoilta ja aamuksilta häpeän tunteilta. Voin valita mennä klinikalle ja valita laadukasta spermaa. Voin valita kasvattaa lapsen yksin, itse.

Itsellisten äitien määrä on viime vuosina kasvanut kovaa vauhtia Suomessa. Haastattelin kirjaa varten helmikuussa 2023 itsellistä äitiyttä tutkivaa Eija Sevónia Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitokselta. Hän kertoi, että itsellisiä äitejä ei tilastoida erikseen, mutta joidenkin arvioiden mukaan itsellisten äitien perheitä on kaikista lapsiperheistä noin puoli prosenttia. Vähintään puhutaan useista tuhansista, ja tuntuma on, että määrä on koko ajan kasvussa.

Myös hedelmöityshoitoja tekevät tahot vahvistavat asian: julkisen ja yksityisen terveydenhuollon hedelmöityshoitoihin hakeutuu koko ajan enemmän itsellisiä naisia. Esimerkiksi Yle selvitti tammikuussa 2023, että jo yli puolet julkisen terveydenhuollon lahjasoluhoidoista tehdään itsellisille naisille. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä (HUS) ja Tampereen yliopistollisessa sairaalassa (TAYS) itsellisten naisten osuus on vielä suurempi, jopa kaksi kolmasosaa.

Yksityisillä klinikoilla ei ole julkisia tilastoja. Felicitas Mehiläisen naistentautien erikoislääkäri Merja Tuomi-Nikula kertoi kuitenkin Ilta-Sanomien haastattelussa toukokuussa 2021, että hoitoon hakeutuvien itsellisten naisten määrä on viime aikoina kasvanut myös yksityisellä. Ainakin kyseisellä klinikalla itsellisten naisten osuus potilaista oli tuolloin jo 20 prosenttia.

Joitain viitteitä itsellisten määrän kasvusta antavat myös kasvavat hedelmöityshoitojen määrät. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimean mukaan vuonna 2020 naispareille tai itsellisille naisille tehtiin yhteensä 871 hedelmöityshoitoa. Suuri osa luovutetuilla siittiöillä tehdyistä hedelmöityshoidoista tehtiin ulkomaisilla siittiöillä. Näissä luvuissa eivät vielä näy julkisella puolella tehdyt hoidot.

THL:n mukaan kaikkien luovutetuilla sulusoluilla tehtyjen hoitojen määrä nousi hieman (eli 2,2 prosenttia) vuonna 2020, vaikka hedelmöityshoitojen määrä kokonaisuudessaan laski. Näissä tilastoissa ovat mukana kaikki lahjasoluhoidoita tarvitsevat, siis myös naisparit ja nais-miesparit.

THL:n ennakkotietojen mukaan hoitojen määrän nousu kiihtyi vuonna 2021 (+25,8 prosenttia). Taustalla lienee sekä koronapandemian jälkeistä hoitovelkaa että muun muassa itsellisten äitien määrän nousua.

Miksi itsellisten äitien määrä on kasvussa? Mikä saa suomalaiset naiset tekemään lapset yksin? Miksi itsellinen äitiys kiinnostaa?

Yksi ilmeinen tekijä, joka on vaikuttanut itsellisten määrän kasvuun, on hedelmöityshoitojen saatavuus julkisen terveydenhuollon puolella. Suomessa hedelmöityshoitoja alettiin tarjota itsellisille naisille (ja naispareille) julkisessa terveydenhuollossa vuonna 2019. Sitä ennen itselliset naiset olivat saaneet hedelmöityshoitoja yksityisillä klinikoilla vuodesta 2007 alkaen. Tuolloin astui voimaan hedelmöityshoitolaki, joka salli hoidot myös naispareille ja itsellisille naisille.

Itselliset naiset saivat oikeuden hedelmöityshoitoihin oikeastaan sateenkaari-ihmisten siivellä ja heidän taistelunsa ansiosta. Monimuotoiset perheet -verkoston johtava asiantuntija Anna Moring kertoo nykyisen hedelmöityshoitolain syntyä väitöskirjassaan *Oudot perheet – Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa*. Aiempi lainsäädäntö oli sekava, eikä siinä määritelty esimerkiksi hedelmöityshoitojen laajuutta, sisältöä tai järjestämistapaa.

Keskustelu sateenkaariperheiden juridisista oikeuksista vanhemmuuteen alkoi jo 1980-luvun lopulla, kun Suomeen alettiin valmistella ensimmäistä lakiehdotusta keinoalkuisesta lisääntymisestä. Lakia ei kuitenkaan saatu pitkään aikaan säädettyä erimielisyyksien vuoksi.

Ensin kiisteltiin lapsen oikeudesta tietää biologinen alkuperänsä ja siihen liittyvistä yksityiskohdista. 2000-luvun alussa taas keskustelua herättivät erityisesti itsellisten naisten ja naisparien hedelmöityshoidot sekä biologisen isän asema suhteessa ”avioliitonomaisten olosuhteiden” ulkopuolella syntyneeseen lapseen.

Vuosikymmenten keskustelun jälkeen laki hedelmöityshoidoista hyväksyttiin loppuvuonna 2006, ja se tuli siis voimaan seuraavana vuonna 2007. Samalla kun nykyiseen lakiin kirjattiin säädökset hedelmöityshoidon antamisesta, sukusolujen ja alkioden luovuttamisesta sekä alkioden varastoimisesta, määriteltiin myös kenelle hoitoja voidaan antaa: avio- ja avopareille, naispareille ja itsellisille naisille. Tai kuten Moring kirjoittaa: Laissa ei asetettu hedelmöityshoidolle parisuhderajoitusta, eli sen mukaan itsellisillä naisilla ja naispareilla on oikeus Suomessa hedelmöityshoitoihin. Samalla kiellettiin sijaissynnytysjärjestelyt. Lain mukaan myös tietyissä tilanteissa itselliselle naiselle tai naisparille sukusoluja luovuttaneesta miehestä voi tulla syntyvän lapsen isä – silloin, jos luovuttaja on tunnettu ja molemmat osapuolet haluavat tunnustaa isyyden.

Julkisen terveydenhuollon asiakkaiksi naispareilla ja itsellisillä oli vielä matkaa. Paula Ojanen avaa teoksessa *Jatulintarha – lisääntymisemme oudot polut* (2021) itsellisten äitien taivalta julkisten hedelmöityshoitojen piiriin seuraavasti:

Hedelmöityshoitolain voimaantulemisen ja varsinaisen täytäntöönpanon välillä meni itse asiassa kolme vuotta. Vuonna 2015 eräs nainen sai kielteisen hoitopäätöksen Kuopion yliopistosairaalaista. Perusteena oli, ettei sairaala hoida naispareja.

Pariskunta otti yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutettuun, joka vei asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan. Loppuvuodesta 2016 lautakunta antoi päätöksen, jonka mukaan hedelmöityshoitoja ei saa evätä julkisessa terveydenhuollossa seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Hoidot oli sallittava naispareille ja samalla itsellisille naisille.

Yliopistosairaaloiden johtajaylilääkärit valittivat päätöksestä hallinto-oikeuteen. Samalla kaikkien lahjasoluhoidot yliopistosairaaloissa laitettiin tauolle. Vuonna 2019 hoidot pääsivät jatkumaan, kun hallinto-oikeus hylkäsi valituksen.

Silloin aukesivat vihdoin myös julkiset hoidot naispareille ja itsellisille naisille. Julkisen terveydenhuollon avautumisen jälkeen hedelmöityshoitoihin hakeutuvien määrä on kasvanut, sillä hoidot maksavat vain murto-osan yksityisen klinikan hinnoista.

Muistiinpano, ensimmäinen kevät

Aloin puhua suunnitelmastani ääneen heti: mitä jos hankkisin lapsen yksin.

Siskoni ja äitini tukivat minua. Isälle en uskaltanut kertoa. Sen aika olisi sitten myöhemmin. Kerroin ystäväilleni yksitellen, tunnustellen. Tukiverkko alkoi rakentua.

Ero oli vielä kesken, mutta olin jo menossa kohti suunnitelmaa. Tie oli auki, matka oli alkanut, ja silti välillä teki mieli katsoa taaksepäin ja toivoa toista.

Mutta vaikka mies olisi tullut takaisin ja vaikka yhtäkkiä olisin tullut raskaaksi, olisin jo sielultani ja sisimmässäni ollut yksinhuoltaja.

Me emme eläneet enää samassa tarinassa. Minulla oli oma tarinani.

Syntyvyys oli Suomessa yhtä alhaalla kuin nyt viimeksi suurten nälkävuosien aikaan. Silloin ”itsellinen” tarkoitti ihmistä, joka tuli yksin toimeen: hän oli maaseudulla asuva henkilö, ”joka ei saanut elatustaan omasta maanviljelystään eikä ollut vakinaisesti kenenkään palveluksessa”, kuten Tieteen termipankki asian määrittelee.

Nykyään itsellinen tarkoittaa naista, joka haluaa tietoisesti yksin vanhemmaksi ja hankkii lapsen hedelmöityshoidoilla lahjoitetuilla sukusoluilla. Myös yksin adoptoineet ja yksin sijaisvanhemmiksi ryhtyneet kuuluvat itsellisten äitien ryhmään. Lisäksi moni yksinhuoltaja, joka on tullut vahingossa tai tarkoituksella yksin raskaaksi ja jonka lapsen biologinen

isä ei osallistu lapsen elämään, kutsuu itseään myös itselliseksi äidiksi.

Tässä kirjassa itsellisellä äidillä viitataan ensisijaisesti lahjasolutaustaisten lasten äiteihin.

Perheellistyminen ja äidiksi tulo on hyvin erilaista, jos taustalla on sosiaalista ja/tai biologista lapsettomuutta ja hedelmöityshoitoprosessi hoitoineen ja henkisine pohdintoineen kuin jos lapsi saa alkunsa yhdynnässä suunnitelmatta. Tästä syystä terminologia herättää myös tunteita.

Itsellinen äiti, nimimerkki Viuhti V kirjoittaa *Kun sitä vähiten odottaa* -blogissaan, että hänestä itsellinen-termin riistoviljely tuntuu loukkaavalta. Kun on vuosia ollut elämäntilannelapseton, eli lapsia ei ole koska esimerkiksi kumppani puuttuu, ja on käynyt läpi raskaita vaiheita vanhemmaksi tullakseen, ei halua tulla sekoitetuksi ihmiseen, joka on tullut vaikkapa vahingossa raskaaksi.

Toisaalta toive käyttää itsestään ja perhemuodostaan positiivisemmalla tuntuva itsellinen-sanaa on hyvin ymmärrettävä yksinhuoltajuuteen liittyvien stereotyyppien vuoksi. On eri asia, onko saanut lapsen yksin harkitusti ja suunnitelmallisesti ja tavoitellut itsellisyyttä vai onko päätynyt itselliseksi sattumalta. Lisäksi on merkitystä sillä, käyttääkö termiä ihminen itse vai onko se jonkun muun määritelmä, ja missä yhteydessä sitä käytetään, huomauttaa kirjaa varten haastattelemani hankevastaava Jenni Huhtala Lapsettomien yhdistys Simpukka ry:n Helminauha-hankkeesta.

Oman kokemukseni mukaan itsellisyydestään kertova törmää usein kommenttiin *onhan itsellisiä äitejä ennenkin ollut*. On totta, että Suomessa naiset ovat pitkään kasvattaneet lapsiaan myös yksin ja hyvinvointivaltio on mahdollistanut yksinhuoltajille itsellisen elämän. Joka viides suomalainen lapsiperhe onkin yhden vanhemman perhe, ja näistä suurimmassa osassa vanhempi on naisoletettu. Yhden vanhemman perheiden tilastossa on sekaisin sekä itsellisiä,

totaaliyksinhuoltajia että perheitä, joiden lapsilla on aktiivinen etävanhempi.

Silti ennakkoluulot ja stereotypiat voivat hyvin: yksinhuoltajat niputetaan julkisessa puheessa helposti lähiöissä asuviksi, pelkästään yhteiskunnan tuella eläviksi röökimuijiksi, helpoiksi panoiksi, lapsilleen isiä etsiviksi reppanoiksi. Itsellisen äidin perhettä pidetään vajaana, ja itsellisen äidin luullaan vain odottavan sitä pelastavaa miestä, joka tekisi tämän perheestä ”kokonaisen”.

Jenni Huhtalan mukaan ei ole kauaa siitä, kun toimittajat, kirkko ja erilaiset viranomaisetkin ja muut järjestöt puhuivat yksinäisistä naisista, kun tarkoittivat itsellisiä vanhempia. Tätä Simpukassa pyritään järjestelmällisesti korjaamaan: itsellinen ei tarkoita samaa kuin yksinäinen.

Minusta lapsiperheellistymisen tavat olisi hyvä erottaa toisistaan, mutta meiltä ehkäpä puuttuu vielä sanoja erilaisille yksinvanhemmuuden muodoille.

Itsellisyyden suosioon vaikuttavat myös asenteet. Erikoislääkäri Tuomi-Nikulan mukaan itsellisen naisen polku on nykyisin aivan erilainen kuin vuosikymmeniä sitten. Jotain on tehty yhteiskunnassa oikein, ja häpeän kulttuuri on – ainakin osittain – poissa. Itsellisten äitien lapset eivät ole tuomittuja äpäröitä ja avioliiton ulkopuolella syntyneitä aulapsia, vaan syntyvät erittäin toivottuina ja tavoiteltuina.

Itsellisen äidin on joka tapauksessa rakennettava itselleen heteronormista poikkeava identiteetti. Yliopistotutkija Eija Sevón haastatteli tutkimustaan varten 23 itsellistä äitiä. Sevón kertoo haastattelussa, että äitien pohdinnoissa on havaittavissa neljää erityyppistä moraaliseettistä jännitettä. Haastatellut – joiden joukossa oli myös naisia, jotka olivat tulleet yhdynnässä raskaaksi mutta joiden lasten

isä ei ollut läsnä – pohtivat lastenhankinnan itsekkyyttä suhteessa omaan haluunsa tulla äidiksi, lapsen hyvinvointia, biologista ja/tai geneettistä vanhemmuutta suhteessa sosiaaliseen/juridiseen vanhemmuuteen ja itsellisen äitiyden ja parisuhdeäitiyden eroja.

Sevónin mukaan vanhemmuus on aina moraalinen valinta. Hän pohjaa ajatuksen Charles Taylorin teksteihin moraalista ja etiikasta. Moraalissa on kyse rationaalisista säännöistä ja yleispätevistä käyttäytymiskoodeista, jotka hallitsevat toisiin suuntautuvia toimia. Taylorin mukaan moraalit suuntautuu siihen, mikä on kulttuurisesti oikein, ja etiikka siihen, mikä on hyvää itselle. Sevón sanoo, että kun ihmiset pohtivat perheen perustamisen tai vanhemmaksi tulon kysymyksiä, on kyse sekä moraalista että eettisestä pohdinnasta.

Naiset siis pohtivat, oliko heillä ollut oikeutta hankkia lapsi yksin, uhkasiko se lapsen hyvinvointia, vaikuttaisiko itsellisyys heidän vanhemmuutensa laatuun ja kuinka paljon geenit ja perimä määrittivät perhettä ja sen sisäistä rakkautta ja kiintymystä.

Sevónin mukaan kulttuuriset normit tulevat näkyviin vasta, kun niitä rikkoo. Jos oma polku vanhemmaksi on epätavanomainen ja poikkeaa moraalista järjestyksestä, eettinen ”hyvä” ja moraalinen ”oikein” voivat olla ristiriidassa. Esimerkiksi eräässä tanskalaisessa itsellisten äitien tutkimuksessa naiset olivat kiinnittyneet vahvasti ydinperheideologiaan, ja tästä ihanteesta irrottautuminen ja oman perheajattelun muuttaminen oli pitkälinen prosessi.

Koska tilastoja ei ole, ja koska suomalaista tutkimusta on hyvin vähän, itsellisistä äideistä ei vielä tiedetä paljoa. Sevónin rajallisen aineiston mukaan itselliset äidit ovat tiedostavia, harkitsevia, suunnitelmallisia, vastuullisia ja myös normeja kyseenalaistavia aktiivisia toimijoita. Hänen aineistostaan käy ilmi, että itselliset ovat naisia, jotka kamppaile-

vat lapsitoiveen ja sen tiellä olevien esteiden ja rajoitteiden välillä. He vastustavat vallitsevia perhe-elämään liitettyjä kulttuurisia normeja ja korostavat suvaitsevuutta erilaisia perheellistymisen tapoja kohtaan. Tulokset perustuvat vielä julkaisemattomaan käsikirjoitukseen.

Tuntuu jopa yllättävältä, että äitiyttä pidetään Suomessa edelleen normaalina ja oikeana vain silloin, kun se tapahtuu perinteisessä heteroparisuhteessa, siitäkin huolimatta, että elämme vahvojen ja pärjäävien naisten kulttuurissa, jossa on historiallisesti ollut paljon yksinhuoltajaitejä ja poissaolevia isiä. Historiamme on täynnä naisia, jotka tarttuvat toimeen, hoitavat kodin ja lapset ja työt kun talouden oletettu elättäjä juo viinaa, tai voi muuten huonosti itsensä kanssa.

Joka tapauksessa lasten hankkiminen tai hankkimatta jättäminen on aina itsekäs valinta, päätyi kumpaan vaihtoehtoon tahansa. Kyse on omasta toiveesta, unelmasta ja halusta saada tai olla saamatta lapsia. Lisääntyä ja täyttää maa, elää perhe-elämää, jatkaa sukua, olla vanhempi, kasvattaa lasta. Tai olla vaihtoehtoisesti tekemättä mitään näistä.

Äitiyteen liitetään kaikenlaisia myyttejä, joihin on syytä suhtautua kriittisesti. Yksi niistä pitää itsellisen äitiydenkin kohdalla usein kuitenkin paikkansa: oman lapsen vuoksi on valmis tekemään mitä tahansa. Vaikka pistämään kipeitä piikkejä, tinkimään elintasosta, pelkäämään, pettymään ja toivomaan, ennen kuin lapsi on edes pienen pieni solumöykky jonkin laboratorion lukuisista koeputkista. Kuuluisa pilke silmäkulmassa on siitä kaukana.

Itsellinen äitiys vaatii myös onnea. Kaikille pitkätkään hedelmöityshoidot eivät nimittäin takaa lasta. Ja se voi tulla yllätyksenä.

Tietokirja itsellisestä vanhemmuudesta ja tarina erään naisen matkasta perheeksi

”Yritin optimoida ruokavaliota, unta ja liikuntaa. Aloin tosissani seurata askelmittaria. Lopetin alkoholin ja kofeiinin juonnin kuin seinään. Ostin enemmän kasviksia ja marjoja kuin pitkään aikaan ja päätin syödä sardiineja ainakin kerran viikossa. En käynyt enää kalliilla jooga-salilla, koska säästin rahaa hoitoihin. Vihasin kuntosalia, mutta kävin siellä silti pari kertaa viikossa.

Jos tästä kaikesta joskus syntyisi lapsi, niin näin paljon minä häntä jo etukäteen rakastin.”

Kun Emma Taulon pitkä parisuhde päättyy, hän päättää toteuttaa haaveensa lapsesta – ilman kumppania. *Yksin tehty lapsi* on sekä Taulon omiin kokemuksiin että tutkimustietoon pohjautuva kirja, joka tarjoaa kattavasti tietoa itsellisestä vanhemmuutta har-kitseville sekä vertaistukea lasta yksin odottaville tai kasvattaville. Se kuvaa muun muassa lapsen toivomiseen liittyviä kipukohtia, hedelmöityshoitoprosessin vaiheita ja sitä, millaisia raskaus ja vauvavuosi ovat yhden vanhemman perheessä.

Emma Taalo on käsikirjoittaja, tuottaja ja elokuvantekijä. *Yksin tehty lapsi* on hänen ensimmäinen kirjansa.

KL 30.15
ISBN 978-952-352-192-6
Kirjailijan kuva: Meri Björn
Kansi: Saara Helkala

